

УДК 02:001.891]:351.853
DOI: 10.31866/2616-7654.5.2020.205727

УЧАСТЬ БІБЛІОТЕК У РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ: ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

*Тетяна Гранчак,
провідний науковий співробітник
відділу з охорони інтелектуальної власності
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського,
доктор наук із соціальних комунікацій, професор
(Київ, Україна)
e-mail: granchakt@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7854-580X>*

Стаття присвячена обґрунтуванню актуальності виокремлення меморіального напрямку бібліотекознавчих досліджень і розвитку бібліотечної діяльності, пов'язаної з реалізацією політики пам'яті, впровадження відповідної навчальної дисципліни у програму підготовки фахівців бібліотечної справи.

Акцентовано посилення наукової уваги до дослідження питань історичної та культурної пам'яті та ідентичності в умовах переходу до інформаційного суспільства, висвітлено організаційне оформлення цього наукового напрямку у вигляді відповідних дослідницьких центрів і Асоціації з досліджень пам'яті. У рамках структурно-функціонального методу та з позицій взаємозв'язку між поняттями «колективна пам'ять», «історична пам'ять», «культурна пам'ять» констатовано участь бібліотек у формуванні і збереженні різних видів суспільної пам'яті через реалізацію таких своїх сутнісних функцій, як меморіальна, кумулятивна, інформаційна та комунікаційна. Обґрунтовано актуальність інтенсифікації меморіальних студій у бібліотекознавстві. Запропоновано перспективні напрями взаємодії Української бібліотечної асоціації з Українським інститутом національної пам'яті з метою комплексного розкриття комеморативного потенціалу бібліотек, більш активного їх залучення до реалізації політики пам'яті.

Висвітлено зарубіжні приклади організації відповідних міждисциплінарних програм і навчальних курсів для підготовки студентів магістеріуму. Запропоновано орієнтовну структуру курсу «Культура, пам'ять, ідентичність» для студентів магістерського рівня підготовки спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», вивчення якого дасть змогу його слухачам аналізувати, визначати, описувати процеси конструювання історичної пам'яті та культурної ідентичності, критично осмислювати відповідні наукові тексти, визначати і давати критичну оцінку підходам до здійснення політики пам'яті і збереження духовної спадщини в Україні та за кордоном, розробляти ефективні підходи до здійснення політики пам'яті в рамках бібліотечної практики.

Ключові слова: бібліотека, політика пам'яті, історична пам'ять, культурна пам'ять, колективна пам'ять, ідентичність, бібліотечна діяльність, бібліотечна освіта.

ВСТУП.

Перехід суспільства до інформаційного етапу розвитку призвів до актуалізації питань, пов'язаних із цивілізаційними засадами суспільного буття, зокрема властивими певній людській спільності культурними особливостями, духовними цінностями та ідеалами, ментальністю, які, власне, визначають унікальність певної спільноти, формують її ідентичність. Саме ідентичність – розуміння себе, своїх потреб, своїх цілей, можливих шляхів досягнення цих цілей – виступає нині на авансцену політичних і суспільних процесів.

Одним із значень поняття «ідентичність», запропонованих у словнику Merriam-Webster (n. d.), є специфічний характер або особистість людини – індивідуальність; відносини, які встановлюються на основі психологічної ідентифікації. Словник Cambridge Dictionary (n. d.) дає схоже визначення ідентичності: ким є людина, або риси людини чи групи, які відрізняють їх від решти, – поширюючи визначення не лише на окремих індивідів, але і на спільноти. Oxford Learner's Dictionaries (n. d.) виокремлює різні види ідентичності, властиві спільнотам, – національну/культурну, етнічну/расову, регіональну і корпоративну, – визначаючи їх як характеристики, почуття чи переконання, які відрізняють людей від інших.

Для України дослідження питань, пов'язаних з ідентичністю (регіональною, культурною, національною тощо), набули особливої актуальності після Революції гідності, яка виявила в країні кризу національної ідентичності. Історичне минуле різних регіонів країни позначилося на формуванні специфічного світогляду населення цих регіонів і відмінностей його самоусвідомлення. Історичне минуле у вигляді уявлень про нього суб'єкта відображено в його історичній пам'яті, яка, за висловлюванням О. Трегуб (2008), здатна «з минулого керувати сучасним і майбутнім» (с. 25). Під «історичною пам'яттю», слідом за Л. Зашкільняком, ми розуміємо здатність людського розуму зберігати індивідуальний і колективний досвід міжлюдських взаємин і формувати на його підставі уявлення про історію як таку та своє місце в ній (Зашкільняк, 2006–2007, с. 855). За висновками дослідників, історична пам'ять або уявлення суб'єкта про своє минуле – «реконструйоване минуле», за Д. МакАдамс (McAdams, 1995), або «символічна репрезентація минулщини у контексті викликів сучасності», за Л. Нагорною (2012) – є одним з важливих компонентів, що формує обриси ідентичності, незалежно від того, про яку саме ідентичність ідеться. Історичну пам'ять трактують як «пантеон національної ідентичності» (Герасименко, 2011, с. 120) та «генетичний код нації» (Трегуб, 2008, с. 25). Відповідно на державному рівні актуалізується завдання із здійснення ефективної політики пам'яті, яка може тлумачитись як сукупність визначених мнемонічним актором (за М. Бернардом і Я. Кубіком (Bernhard & Kubik, 2014)), зокрема панівною елітою від імені держави, репрезентацій та інтерпретацій історичного минулого, комеморативних стратегій та практик, орієнтованих на формування бажаного конструкту історичної пам'яті спільноти.

Незважаючи на те, що роль бібліотек у збереженні культурної ідентичності і пам'яті була акцентована Міжнародною федерацією бібліотечних асоціацій (IFLA) ще в 2011 р. (Welburn et al., 2009), дослідження цього питання в бібліотекознавстві не набуло системного характеру. Серед фахових публікацій, присвячених функціонуванню бібліотек як суб'єктів здійснення політики пам'яті і формування колективної ідентичності, привертають увагу роботи С. Данца (Dancs, 2018) і Ф. Ж. Насціменто да Сільвейри (Nascimento da Silveira, 2010), які розглядали можливості формування і збереження бібліотеками як місцями пам'яті культурної ідентичності, М. Родрігес (Rodrigues, 2015), яка акцентувала взаємозв'язок між бібліотечною діяльністю і конструюванням колективної пам'яті, підкреслюючи значення у цьому контексті збереження національної культурної спадщини, М. Хейг (Haigh, 2009), яка предметно дослідила мовні аспекти бібліотечної діяльності в контексті формування національної ідентичності, А. Дегтярьової (Degtiareva, 2015), якою було акцентовано краєзнавчий вимір бібліотечних ідентичнісних практик в умовах поширення

інтернет-технологій, О. Ярамільо та С. Марін-Агудело (Jaramillo & Marin-Agudelo, 2014), які обґрунтували бібліографічну спадщину як компонент загальної культури та історії, висвітлили роль публічних бібліотек у формуванні і збереженні місцевих колекцій та бібліографічної спадщини. У межах вітчизняного бібліотекознавства як джерельну основу національної пам'яті розглядають бібліотеки Л. Дубровіна, А. Киридон і І. Матяш (2017), які у зв'язку з цим виокремлюють документно-інформаційні масиви бібліотек оперативного і меморіального характеру (до останніх віднесено рукописні книги та «документи різного походження, стародруки, рідкісні видання та інші види друку») і роблять висновок про те, що «функцію національної пам'яті, у певному сенсі, виконують усі бібліотечні фонди, а не лише меморіальна частина» (с. 6). Розробкою питань інтегрованості бібліотек у процеси формування і збереження історичної пам'яті та колективної ідентичності займаються Т. Гранчак (2016) та Ю. Половинчак (2019), якими послідовно обґрунтовується активна участь бібліотек у процесах комеморації, функціонування бібліотечних інституцій не лише як сховищ документованої суспільної спадщини, яка є основою «колективного пам'ятання», а і як впливових суб'єктів трансляції і конструювання історичної пам'яті через участь бібліотек у соціокультурному дискурсі.

З огляду на наявність певного теоретичного доробку щодо участі бібліотек у здійсненні політики пам'яті і практичного досвіду такої участі з одного боку, та відсутність уніфікованого фахового бачення підходів до організації такої діяльності бібліотеками – з іншого, ці питання потребують додаткового наукового осмислення.

Метою статті є обґрунтування актуальності виокремлення меморіального напрямку бібліотекознавчих досліджень, розвитку бібліотечної діяльності, пов'язаної з реалізацією політики пам'яті і формуванням колективної ідентичності, розробки методологічних засад реалізації такої діяльності, впровадження в програму підготовки фахівців бібліотечної справи відповідного навчального курсу.

Реалізація мети потребувала вирішення таких дослідницьких завдань:

- розкриття з позицій трактування понять «історична пам'ять», «колективна/комунікативна пам'ять», «культурна пам'ять» функціональних засад участі бібліотек у здійсненні політики пам'яті і формування колективної ідентичності;
- обґрунтування активізації міждисциплінарних меморіальних студій на міжнародному рівні;
- з'ясування стану наукового осмислення участі бібліотек у процесах збереження, конструювання, трансляції історичної пам'яті (комунікативної пам'яті, культурної пам'яті) та колективної ідентичності, визначення проблемного поля перспективних досліджень пам'яті у вітчизняному бібліотекознавстві;
- окреслення перспективних напрямів участі бібліотек у реалізації політики пам'яті в Україні;
- обґрунтування потреби відповідного навчального курсу для студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» та бібліотечних фахівців, що навчаються в рамках підвищення кваліфікації, і розробку його ориєнтованого наповнення.

МЕТОДИ І МАТЕРІАЛИ.

Реалізації мети сприяло використання термінологічного методу і методу інтерпретації понять для розкриття взаємозв'язку між такими поняттями, як істо-

рична пам'ять, комунікативна пам'ять та культурна пам'ять; методів аналітичного ревію для висвітлення наявного наукового доробку, присвяченого розкриттю ролі і участі бібліотек у здійсненні політики пам'яті; аналізу контенту для опрацювання сайтів закладів вищої освіти та дослідницьких структур, що займаються вивченням питань культурної пам'яті та ідентичності; методу індукції, який дав змогу на основі наявного зарубіжного досвіду зробити висновок стосовно актуалізації міждисциплінарних досліджень пам'яті; порівняльного методу, який виявився ефективним для проведення аналізу освітніх курсів і програм, спрямованих на формування у слухачів і студентів розуміння особливостей соціально-комунікаційних відносин, пов'язаних із конструюванням і збереженням історичної пам'яті, комунікативної пам'яті та культурної пам'яті та колективної ідентичності та визначення на підставі отриманих результатів орієнтовного тематичного наповнення навчального курсу для студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», а також фахівців-бібліотекарів, які підвищують свою кваліфікацію.

Джерельну базу дослідження склали тематичні ресурси Асоціації з досліджень пам'яті (The Memory Studies Association), Асоціації усної історії (Oral History Association), Центру досліджень культурної пам'яті Школи перспективних досліджень Лондонського університету (Centre for the Study of Cultural Memory, School of Advanced Study, University of London), Інституту досліджень культури і пам'яті Дослідницького центру Академії наук і мистецтв Словенії (Institute of Culture and Memory Studies, Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts), Ініціативи досліджень культурної пам'яті Університету Гента (Cultural Memory Studies Initiative, Ghent University), Мережі досліджень ірландської пам'яті Дублінського університету (Irish Memory Studies Network, Dublin University) та ін., веб-сайти Університетів Брайтона, Трініті Дублін Коледжа Дублінського університету, Дублінського інституту технологій, фахові публікації, присвячені різноаспектному дослідженню питань, пов'язаних із історичною пам'яттю, комунікативною пам'яттю і культурною пам'яттю та роллю бібліотек у їх формуванні і збереженні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ.

Говорячи про соціальну пам'ять, дослідники, поряд із терміном «історична пам'ять» послуговуються, також, такими термінами, як «колективна пам'ять» та «культурна пам'ять».

Авторство поняття «колективної пам'яті» належить М. Хальбваксу, який вважав такий термін точнішим за «історичну пам'ять», яка, на думку вченого, охоплювала лише ту реконструйовану минувшину, що передує осяжному в межах людського життя минулому суб'єкта і обов'язково має бути документально зафіксованою. Колективна пам'ять, за М. Хальбваксом, являє собою соціальний конструкт, який твориться певною спільнотою і не лише відображає, а й інтерпретує з позицій цієї спільноти найзначущі для неї події і явища. Відповідно до можливих інтерпретацій одних і тих самих подій М. Хальбвакс говорить про можливість існування різних колективних пам'ятей, натомість історична пам'ять має більш виражений об'єктивний характер (Halbwachs, 1992). З поняттям «історична пам'ять» у трактуванні М. Хальбвакса корелюється запроваджене Я. Ассманом

поняття «культурної пам'яті» як відокремленої від колективної. Для позначення останньої дослідник використовує прикметник «комунікативна». На думку Я. Ассмана, основна відмінність комунікативної (колективної) пам'яті від культурної полягає в більшій осяжності того минулого, яке вона зберігає, – орієнтовно в межах трьох поколінь (власне, це відображає назва – комунікативна, така, що формується шляхом безпосередньої комунікації, «усної історії», трансляції смислів від покоління дідів до покоління онуків). Комунікативна пам'ять наближена до повсякденного життя і відображає те, з чим стикаємося ми самі, або стикалися наші близькі та знайомі (Assmann & Czaplicka, 1995, p. 126–127).

Культурна пам'ять зосереджена на тому минулому, про яке ми не можемо дізнатися шляхом безпосередньої комунікації з учасниками подій, на тих культурних особливостях, які можуть бути реконструйовані / сконструйовані лише через певні тексти, образи, постаті, пам'ятники тощо та через відповідну інституційну комунікацію (святування, читання, вшанування тощо) (Assmann & Czaplicka, 1995, p. 129). Іншими словами, це більш віддалена від нас у часі частина історичної пам'яті. Культурна пам'ять є основою для об'єднання спільноти (спільне минуле) та зміцнення колективної (локальної, регіональної, національної, глобальної) ідентичності, яка охоплює багато поколінь. При цьому функції культурної пам'яті мають виразну соціально-політичну спрямованість, це пам'ять, яка «покликана зцілювати, звинувачувати, виправдовувати. Вона стала головною ідіомою у побудові ідентичності, як індивідуальної, так і колективної, і місцем боротьби, а також ідентифікації» (Antze & Lambek, 2016, p. VII).

Питання пам'яті безпрецедентно увійшли в публічний дискурс. А. Киридон (2017) взагалі говорить про «меморіальний бум» і «першість», яку на 1980-ті рр. проблема пам'яті здобула у суспільному житті та наукових студіях. При цьому залишається дискусійним, що саме має вирішальний вплив: наше сьогодення, під впливом якого відбувається реконструкція пам'яті, чи наше минуле, яке впливає на те, як саме ми оцінюємо сьогодення. Отже, дослідження наших уявлень про минуле, засобів формування цих уявлень, зв'язків між культурою і пам'яттю привертають сьогодні увагу науковців різних галузей знань – істориків, психологів, філософів, культурологів, соціологів, філологів та ін. 3–5 грудня 2016 р. на Міжнародній міждисциплінарній конференції в Амстердамі було створено Асоціацію з досліджень пам'яті (The Memory Studies Association), яка набула юридичного оформлення 26 червня 2017 р. у Нідерландах ("The Memory Studies Association", n. d.). За кордоном дослідженням питань, пов'язаних із проблематикою культурної пам'яті, займаються створені при університетах та академічних установах спеціальні інститути і центри, такі як Центр досліджень культурної пам'яті Школи перспективних досліджень Лондонського університету (Centre for the Study of Cultural Memory, School of Advanced Study, University of London), Інститут досліджень культури і пам'яті Дослідницького центру Академії наук і мистецтв Словенії (Institute of Culture and Memory Studies, Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts), Ініціатива досліджень культурної пам'яті Університету Гента (Cultural Memory Studies Initiative, Ghent University), Мережа досліджень ірландської пам'яті Дублінського університету (Irish Memory Studies Network, Dublin University), «Пам'ять на війні. Культурна динаміка в Польщі, Росії та Україні» Кембриджського університету (Memory at War. Cultural Dynamics in Poland, Russia and Ukraine, Cambridge University) та багато ін-

ших. В Україні предметно і комплексно питання історичної пам'яті, національної пам'яті, політики пам'яті досліджуються науковими колективами Українського інституту національної пам'яті, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, Національного інституту стратегічних досліджень, Інституту всесвітньої історії НАН України, Інституту історії України НАН України, Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Інституту культурології НАМН України та ін.

Бібліотеки як інституції пам'яті, сутнісною функцією яких є меморіальна – збереження створеної людством упродовж існування документованої духовної спадщини, є важливим компонентом соціально-культурної інфраструктури пам'яті, тому актуальним є обґрунтування їх потенціалу, визначення місця і ролі, напрямів і форм діяльності в реалізації політики пам'яті і формуванні та зміцненні національної ідентичності. Примітно, що 2019 р. в Національній бібліотеці імені В. І. Вернадського Ю. Половинчак була захищена докторська дисертація на тему «Бібліотека в системі мережевих інтерактивних практик формування національної ідентичності», в якій, зокрема, з позицій концепції національного нарративу як сукупності ідентичнісних текстів, що формує уявлення нації про себе, твориться і переосмислюється в різноманітних практиках, було розглянуто бібліотеку «у єдності діалектичного взаємозв'язку: як складову національного нарративу та як суб'єкт його творення і трансляції» (Половинчак, 2019, с. 16). Останній напрям реалізується через здійснення бібліотекою інформаційної та комунікаційної функцій – інформування користувачів про бібліотечні події і заходи, під час якого відбувається артикуляція важливих із позицій культурної пам'яті смислів, наповнення бібліотечного простору – як реального, так і віртуального – відповідними книжковими пам'ятками та документами (у віртуальному просторі – їх цифровими копіями), які певною мірою «матеріалізують» історичний контекст і стають об'єктами, навколо яких формується пов'язаний із культурною пам'яттю ідентичнісний дискурс, вибудовується стратегічний нарратив.

З іншого боку, через реалізацію кумулятивної і комунікаційної функцій бібліотеки беруть участь у процесі національного «запам'ятовування» (шляхом комплектування і розвитку фондів – формування бібліотечних колекцій, створення власних бібліотечно-інформаційних продуктів, а також через організацію доступу до відповідних бібліотечно-інформаційних ресурсів і послуг) (Гранчак, 2016, с. 8). Цікавим і перспективним у зв'язку з цим є досвід створення бібліотеками колекцій «усних історій», які формуються шляхом створення аудіозаписів інтерв'ю, адже записані у вигляді усних історій спогади є більшим, ніж просто відповіді на поставлені питання – це системні зусилля з фіксації, систематизації, збереження й інтерпретації інформації історичного значення. Це ті смисли, які живлять комунікативну пам'ять спільноти і впливають на обриси її колективної ідентичності. Більше того, збирання і збереження бібліотеками «усних історій» фактично відповідає концепції усного документа, запропонованій Ю. Столяровим (2018).

З огляду на актуальність цього напряму бібліотечної діяльності, у США було ініційовано проект «Усна історія в епоху цифрових технологій» (2009– 2011), метою якого стало надання найновішої інформації стосовно технологій і кращих практик процесу створення «усних історій». Створення відповідного інтернет-ресурсу (Oral History in the Digital Age (<http://ohda.matrix.msu.edu/>)) стало резуль-

татом співпраці в рамках ініціативи Інституту музейного і бібліотечного сервісу (Institute of Museum and Library Services – IMLS) Цифрового гуманітарного центру Мічиганського державного університету, Матрікс (Michigan State University Digital Humanities Center, Matrix); Американського фольклорного центру Бібліотеки Конгресу (The American Folklife Center, the Library of Congress); Смітсонівського центру фольклору і культурної спадщини (The Smithsonian Center for Folklife and Cultural Heritage – CFCH); Американського фольклорного товариства (The American Folklore Society – AFS); Центру усної історії ім. Луї Б. Нанна бібліотек Університету Кентуккі (The Louie B. Nunn Center for Oral History, University of Kentucky Libraries) і Асоціації усної історії (The Oral History Association) ("Oral History in the Digital Age", n. d.).

В Україні серед бібліотечних інституцій успішний досвід записування «усних історій» презентують бібліотеки Вінниччини за керівництва Вінницької обласної універсальної бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва, яка долучилась до виконання «Меморандуму про наміри щодо збору, збереження і популяризації свідчень усної історії», зокрема навчання бібліотечних працівників та студентської молоді з методики проведення усноісторичних досліджень та практичного втілення їх у життя (Морозова, 2016).

Фахівцями Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва спільно з колегами з районних і сільських бібліотек шляхом опитування, яке проводилося напередодні 70-х роковин вшанування пам'яті жертв Голодомору, були зібрані свідчення очевидців Голодомору 1932–1933 рр., які були записані і спочатку зберігалися у спеціальних теках відділу краєзнавства бібліотеки як неопубліковані матеріали, а згодом були архівовані шляхом переведення на електронні носії і представлені на електронному диску «Спогади свідків Голодомору 1932–1933 років» (Морозова, 2016).

Як бачимо, бібліотека виступає не лише в ролі сховища документів, які є основою конструювання культурної пам'яті спільноти, а й, як посередник комунікації, – в ролі інституціонального суб'єкта-учасника творення колективної/комунікативної пам'яті.

У рамках комунікаційної функції бібліотека здатна відігравати роль ініціатора і модератора комеморативного дискурсу, присвяченого знаковим для спільноти історичним подіям і постатям. Наприклад, як у випадку проведення Бібліотекою Конгресу у 2005 р. симпозіуму, присвяченого 30-річчю завершення війни у В'єтнамі в рамках проекту «Історія ветеранів»¹. У заході взяли участь генерал у відставці Д. Бектон-молодший (J. Veston, Jr.), ветеран В'єтнаму і викладач; Б. Калб (B. Kalb), ветеран-журналіст, автор і засновник щотижневої програми CNN «Надійні джерела»; С. Карнов (S. Karnow), ветеран Другої світової війни, журналіст і автор книги «В'єтнам: історія». Примітно, що учасником і модератором дискусії виступив д-р Д. ван І (D. van Ee) з відділу рукописів Бібліотеки Конгресу, ветеран В'єтнаму і фахівець із військової історії ХХ ст. ("In Country: The Vietnam War", 2005). У практиці вітчизняних бібліотек «нагадування» про ті історичні події і персоналії, які є значущими з позицій формування і збереження національної (регіональної, локальної) ідентичності, традиційно відбувається в рамках соціокультурної ді-

---

¹ Проект «Історія ветеранів» Американського фольклорного центру – це загальнонаціональна волонтерська ініціатива зі збору та збереження усних історій від американських ветеранів війни. Колекція розміщена в Бібліотеці Конгресу.

яльності бібліотек – це проведення зустрічей з авторами і учасниками подій (наприклад, з учасниками АТО, ліквідаторами наслідків Чорнобильської катастрофи і т. ін.), організація «живих бібліотек», «круглих столів» і лекцій відповідної тематики, дискусійних клубів і кінозалів, проведення конкурсів, вікторин, ігор-обговорень тощо.

З метою комплексного розкриття комеморативного потенціалу бібліотек, більш активного і системного їх залучення до реалізації політики пам'яті, 2019 р. Українська бібліотечна асоціація (далі – УБА) уклала Меморандум про співпрацю з Українським інститутом національної пам'яті (далі – УІНП). Перспективними напрямами такої взаємодії є:

1) розробка рекомендацій щодо відповідності соціокультурної діяльності бібліотек державній політиці пам'яті:

– в аспекті смислових акцентів (з яких конструюватиметься концепт культурної пам'яті), починаючи від Трипілля і Київської Русі і до сьогодення, з урахуванням сучасних кордонів усієї України, а не лише локальної специфіки. Визначення і акцентування таких смислів важливе з огляду формування стратегічного наративу і «зв'язування» історії різних регіонів країни (важливо, щоб, наприклад, у Галичині пам'ятали про історію Слобожанщини, як частину спільної історії, і навпаки. Трагедії або здобутки мешканців одних регіонів мають розділятися мешканцями інших);

– в аспекті риторики (спрямованість на об'єднання, досягнення консенсусу);

– в аспекті методики (підкреслення тяглості державницьких традицій, регіональної різноманітності в загальній єдності, специфічні підходи до віктимності, глорифікації, персоналізації тощо);

2) залучення бібліотек до реалізації окремих меморіальних проектів (за прикладом Рівненської ОУНБ та Одеської національної наукової бібліотеки) (Гранчак, 2016, с. 11);

3) на регіональному і, особливо, місцевому рівнях формування в бібліотеках цифрових фондів «усної історії» та «банків пам'яті», основою комплектування яких ставали б надані користувачами фото, записані спогади, відео, листівки, листування тощо. Завдання з вироблення загальної методики щодо створення і впорядкування таких документів і стандартів їх описування, включно з етапами визначення тематики, збору, опрацювання і поширення з акцентом на технології і питання інтелектуальної власності (розробка відповідних анкет, методика вибору респондентів, угоди, метадані, правила цитування тощо), може бути вирішеним на рівні національних бібліотек (Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної історичної бібліотеки);

4) залучення бібліотек до популяризації інформації та роз'яснення окремих важливих епізодів з історії України, поширення відповідної друкованої продукції (наприклад, плакатів, закладинок, буклетів тощо – за прикладом тих, що були розроблені в рамках роз'яснення УІНП подій Другої світової війни);

5) розробка відповідних змін до нормативно-правової бази (зокрема, визначення концептуальних засад державної політики пам'яті з уточненням ролі різних інституцій пам'яті включно з бібліотеками);

б) організація навчання бібліотечних працівників фахівцями УНП ефективним методикам фіксації і збереження «усної історії» (з наступним масштабуванням через УБА).

Ефективна реалізація окреслених вище перспективних напрямів залучення бібліотечних інституцій до здійснення політики пам'яті потребує у теоретичній площині бібліотекознавства вирішення завдання з розробки теоретико-методичного забезпечення діяльності бібліотек як учасників реалізації політики пам'яті, що актуалізує виокремлення меморіального напрямку бібліотекознавчих досліджень – вивчення специфіки функціонування бібліотек як учасників реалізації політики пам'яті в умовах різних режимів пам'яті; дослідження бібліотечних комеморативних практик, орієнтованих на формування історичної пам'яті спільноти; видів і форм бібліотечної діяльності, спрямованих на формування навколо бібліотечно-інформаційних ресурсів, передусім меморіальних фондів бібліотек, пам'яттєвих смислів та їх трансляцію, репрезентації та інтерпретації історичного минулого; розробки стандартів, моделей, структури, етичних і правових засад бібліотечно-інформаційної діяльності із збереження і конструювання історичної пам'яті.

Поки що можна говорити про посилення в межах вітчизняного бібліотекознавства наукової уваги до меморіального напрямку бібліотечної діяльності і наукову розробку, часом точкову, окремих пов'язаних із історичною та культурною пам'яттю питань, що проявляється у поступовому виокремленні двох векторів відповідних бібліотекознавчих досліджень.

У рамках першого вектору бібліотека розглядається з позицій значення історико-культурних фондів як сховище документованої культурної спадщини (Л. Дубровіна, В. Попик, Г. Ковальчук, Т. Добко, К. Лобузінна, О. Бодак), «берегиня національної культурної пам'яті» (К. Мовчан, М. Бабіля, І. Камлик, Т. Белякова). Вагомим у цьому контексті є науковий доробок колективів національних бібліотек України – Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Національної історичної бібліотеки України, Одеської національної наукової бібліотеки, – присвячений розкриттю практичної діяльності бібліотек із збереження і вивчення документованої культурної спадщини народу України, забезпечення широкого доступу до історико-культурних фондів бібліотек.

Визначаючи бібліотеки як соціальні інститути пам'яті, носії соціальної інформації, історичної та національної пам'яті, Л. Дубровіна звертає увагу на збереження бібліотеками джерел пам'яті, проведення наукової експертизи, ідентифікації, вивчення походження документів, музейних експонатів та колекцій, історії документальної спадщини (Дубровіна, 2016, с. 232–234).

Наголошуючи на властивій бібліотекам від початку їх виникнення функції пам'яті, «носієм якої були власне об'єкти зберігання – фонди» (Дубровіна, 2016, с. 234), дослідниця підкреслює хибність трактування бібліотек як пасивних інститутів пам'яті і говорить про зміну соціальних функцій бібліотек – їх трансформацію від сховищ знань в активних учасників інформаційного простору. Ідеться про дослідження меморіальних фондів, створення цифрових колекцій і ресурсів, які формують об'єктивний джерельний фундамент історико-культурного простору держави та національної самоідентифікації народу, забезпечують вивчення на-

ціональної пам'яті та її спадкоємність у розвитку духовної культури (Дубровіна, 2016, с. 236). Наголос на «книжкових пам'ятках» в контексті збереження національної культурної спадщини робить, також, Г. Ковальчук (2004; 2010; 2012).

Питанням збереження пам'яток національного та світового значення у бібліотечних фондах як складової світової культурної спадщини і розгляду відповідних напрямів бібліотечної роботи – оцифрування, створення меморіальних колекцій, тематичних інтернет-ресурсів, репозитаріїв присвячені наукові напрацювання таких вітчизняних науковців, як К. Лобузін і О. Бодак (2012), К. Мовчан і М. Бабіля (2017), І. Камлик і Т. Белякова (2015).

Певними відгалуженнями в рамках першого вектору бібліотекознавчих досліджень є науковий доробок у царині бібліотечної біографіки, яка певним чином «уособлює» історію (Попик, 2013; Любець, 2013), а також праці, присвячені предметному розкриттю з позицій збереження культурної спадщини функціонування специфічних структурних підрозділів бібліотек – бібліотечних архівів (Беззовський, 2013) і бібліотечних музеїв (Шемаєв, 2012).

З іншого боку, набуває обрисів вектор бібліотекознавчих досліджень, спрямований на розкриття комеморативного потенціалу інформаційної, комунікаційної і виховної функцій бібліотек у здійсненні ними політики пам'яті. У рамках другого вектору бібліотека розглядається з позицій не стільки фондів та їх вивчення, що, безперечно, є основою бібліотечної діяльності, скільки бібліотечно-інформаційної продукції – бібліотечних ресурсів, колекцій, покажчиків, виставок, презентацій, просвітницьких заходів тощо. У цьому контексті акцентується значення бібліографічної діяльності як такої, що віддзеркалює історичний розвиток народу, нації, починаючи від витоків писемності та друку і до сьогодення, і наголошується на важливості створення бібліотеками повної національної бібліографії (Солоїденко, 2012), крізь призму бібліографічної діяльності висвітлюються окремі історичні періоди вітчизняної минувшини (див. монографічне дослідження Т. Добко, О. Дудніка, присвячене розкриттю висвітлення національно-визвольних змагань українського народу (1917–1921 рр.) у бібліографічних покажчиках (Київ, 2020)), бібліотека розглядається як суб'єкт творення і трансляції національного нарративу (Половинчак, 2018; 2019), акцентується соціокультурний дискурс бібліотек як інструмент формування культурної пам'яті та ідентичності (Гранчак, 2015; 2016; Hbranchak, 2018), посилюється увага до культурно-просвітницької діяльності бібліотечних інституцій як такої, що сприяє трансляції значущих в аспекті формування культурної/національної ідентичності смислів (Воскобойнікова-Гузєва, 2016; Караман, 2018).

Свідченням актуалізації проблематики історичної та культурної пам'яті та національно-культурної ідентичності в межах бібліотекознавства стало проведення Національною історичною бібліотекою України Всеукраїнської науково-практичної конференції «Участь бібліотек у збереженні культурної спадщини та відновленні історичної пам'яті народу» (7 листоп. 2019 р.) (*Участь бібліотек*, 2019).

Увиразнення студій пам'яті у бібліотекознавстві, виокремлення комеморативного напрямку бібліотечної діяльності та активізація участі бібліотек у реалізації політики пам'яті обумовлюють потребу впровадження відповідних міждисциплінарних навчальних курсів для підготовки фахівців – бакалаврів і магістрів –

інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Досвід викладання таких курсів вже успішно апробований за кордоном.

Так, Університет Брайтона (University of Brighton) пропонує магістерський між-дисциплінарний курс «Культурна історія, пам'ять та ідентичність» (Cultural History, Memory and Identity), який включає три напрями: культурна пам'ять; створення історій: публічна історія і спадщина; раса, нація і етнічна приналежність. Курс спрямований на формування критичного розуміння походження, форм і впливів культурних конструктів історії та пам'яті, а також розвиток навичок створення історичних репрезентацій. Програма курсу дає змогу ознайомитись із широким спектром культурних форм і практик, включно з усною історією, життєвими історіями і автобіографіями, драмою і перформансом, архітектурою і штучним середовищем віртуальної реальності, виставками, пам'ятками, письмовою історією, художньою літературою ("Cultural History, Memory and Identity", n. d.).

Інший цікавий приклад – 90-кредитна програма підготовки магістрів філософії в галузі ідентичностей та культур Європи, що пропонується Трініті Дублін Колледжем Дублінського університету. Передбачений програмою обов'язковий компонент включає розгляд таких питань, як ідентичність і міфи, просвіта, інакшість, націєтворення, пан'європейство, мова, релігія, колективна пам'ять, екологія, постмодернізм, технології та інформація. Як зазначається в анотації до курсу, вивчення питань ідентичності дасть студентам критичний інструментарій і реальний досвід для розуміння складних і різноманітних проблем, що виникають під час трансформацій ідентичностей і як наслідки таких трансформацій ("Identities and Cultures of Europe", n. d.).

Зі свого боку, Дублінський інститут технологій розробив навчальний курс «Культурна ідентичність і пам'ять» («Cultural Identity & Memory»), який знайомить слухачів із питаннями, пов'язаними з культурними образами, ідентичністю і пам'яттю, і розвиває в них розуміння формування культурної ідентичності та пам'яті ("CULT1000 Cultural Identity & Memory", n. d.).

З урахуванням наявного зарубіжного досвіду та актуальності пов'язаного із реалізацією політики пам'яті напряму бібліотечної діяльності доцільною є розробка відповідного курсу для навчання і підвищення кваліфікації вітчизняних бібліотечних фахівців. Метою такого курсу має стати формування у студентів розуміння специфіки культурної пам'яті, її конструювання, збереження і трансляції, ролі в цих процесах бібліотечних інституцій, форм і напрямів бібліотечної діяльності, спрямованих на збереження культурної пам'яті та зміцнення національної ідентичності. Реалізації цієї мети сприятиме послідовний розгляд таких орієнтовних тем, як:

– «Колективна і культурна ідентичність: поняття і конструювання», «Соціальна пам'ять: запам'ятовування і забуття»; «Історична свідомість і колективна пам'ять», «Ідентичність і відмінності», «Колективна пам'ять і меморіальна культура», «Війни пам'яті» (блок тем, спрямований на формування термінологічно-поняттєвих засад для вивчення питань, пов'язаних із культурною пам'яттю та ідентичністю);

– «Агенти і посередники: ЗМІ, освіта, інституції пам'яті, уряд», «Пам'ять і цифрові медіа», «Інституції пам'яті. Культурна спадщина і пам'ять: особливості презентації і відповідальність», «Міжкультурна комунікація і культурний обмін»,

«Європейська ідентичність, спадщина і ресурси пам'яті» (блок тем, спрямований на розкриття особливостей інституціональної участі в реалізації політики пам'яті).

В аспекті бібліотечної діяльності особливої уваги потребує розкриття для студентів таких питань, як:

- простір пам'яті: створення в бібліотечному просторі, як реальному, так і віртуальному, певного історичного контексту через представлення відповідних бібліотечних ресурсів;

- ризики і переваги пам'яті і нагадування про історичні травми (від запобігання посиленню агресії до інших до сприяння толерантності і діалогу);

- пам'ять, історія і цифрові медіа: участь бібліотек в інтерактивних ідентичнісних практиках цифрового середовища;

- участь бібліотек у формуванні спільнот навколо культурної пам'яті і залучення молоді; правове регулювання історичних інтерпретацій.

Вивчення матеріалів курсу дасть змогу тим, хто його вивчає, аналізувати, визначати, описувати процеси конструювання культурної пам'яті та ідентичності, критично осмислювати відповідні наукові тексти, визначати і давати критичну оцінку підходам до здійснення політики пам'яті і збереження духовної спадщини в Україні та за кордоном, розробляти ефективні технологічні і методологічні підходи до здійснення політики пам'яті в рамках бібліотечної практики.

ВИСНОВКИ.

Поєднання теоретичного і прикладного аспектів бібліотечної справи, пов'язаних з комеморативними практиками, впровадження відповідного курсу в програму підготовки бібліотечних фахівців сприятиме створенню необхідного методологічного і компетентнісного підґрунтя для активної участі бібліотек у здійсненні політики пам'яті, їх інституційній самореалізації як ефективних посередників між культурними спільнотами і групами та документами, які відображають життя і ідентичність цих культурних спільнот і груп.

Ефективність такої діяльності значною мірою визначатиметься її системним і комплексним характером, залученням до реалізації політики пам'яті бібліотек різних видів, а не лише національних, налагодженням міжінституційної та міжбібліотечної взаємодії у сфері комеморації, відповідним вдосконаленням нормативно-правової бази.

Діяльність бібліотек зі збереження культурної пам'яті може розглядатись у ретроспективному, сучасному і перспективному вимірах, які можуть переходити один в другий залежно від предмету докладання зусиль і їх результату. Так, формування, збереження і дослідження ресурсів культурної пам'яті відповідає ретроспективному виміру комеморативних практик, водночас надання доступу до цих ресурсів, ініціювання бібліотекою їх обговорення завдяки впливу на користувача інтегрують бібліотечну діяльність з реалізації політики пам'яті в сучасний контекст.

З іншого боку, створення бібліотекою «усних історій» відповідає сучасному виміру і комунікативній/колективній пам'яті, адже відбувається в теперішньому часі (в рамках трьох поколінь), залучає до процесу комеморації користувачів і формує історію «знизу», проте збереження «усних історій» у перспективі трансформує їх у ресурси культурної пам'яті.

Важливим аспектом діяльності вітчизняних бібліотек у галузі збереження культурної пам'яті має стати участь у виробленні і просуванні її консенсусного концепту, спрямованого на конструювання і зміцнення спільної для різних регіонів України національної ідентичності, подолання історичних травм і консолідацію нації для вирішення перспективних завдань державотворення.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Березовський О. М. Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як інституція пам'яті. *Національна та історична пам'ять*. 2013. Вип. 8. С. 177–183.
- Воскобойнікова-Гузєва О. Соціокомунікаційна діяльність провідних бібліотек України в новітніх умовах. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 1. С. 12–17.
- Герасименко Л. С. Історична пам'ять в Україні: сучасний стан та виклики майбутнього. *Національна та історична пам'ять*. 2011. Вип. 1. С. 116–134.
- Гранчак Т. Соціокультурний дискурс національних бібліотек України як інструмент формування національної пам'яті. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 6. С. 7–14.
- Гранчак Т. Соціокультурний дискурс російських національних бібліотек як джерело визначення пріоритетних маркерів національної пам'яті. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 4. С. 14–22.
- Дубровіна Л. А. Бібліотеки в системі інституцій національної пам'яті України та національної культурної спадщини. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2016. Вип. 20. С. 232–251.
- Дубровіна Л., Киридон А., Матяш І. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 1. С. 3–10.
- Зашкільняк Л. Історична пам'ять та історіографія як дослідницьке поле для інтелектуальної історії. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2006–2007. Вип. 15. С. 855–862. URL: <https://cutt.ly/8tU0yWG> (дата звернення: 05.01.2020).
- Камлик І., Белякова Т. Бібліотека як берегиня національної культурної пам'яті. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2015. № 2. С. 18–19.
- Караман Т. І. Культурна спадщина України як чинник формування національної самосвідомості молоді (досвід роботи бібліотеки КМІ НМетАУ). *Бібліотека закладу вищої освіти в умовах трансформаційних змін: відкрита наука, відкритий доступ, цифрова педагогіка* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 20–21 верес. 2018 р.). Полтава, 2018. С. 71–74.
- Киридон А. М. Студії пам'яті у сучасній гуманітаристиці: історія становлення. *Український історичний журнал*. 2017. № 4. С. 150–161.
- Ковальчук Г. Діяльність бібліотек зі збереження національної документальної спадщини: проблеми кооперації. *Бібліотечна планета*. 2010. № 3. С. 9–11.
- Ковальчук Г. І. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах. Київ : НБУВ, 2004. 644 с.
- Ковальчук Г. Чи потрібен Україні Державний реєстр книжкових пам'яток? *Бібліотечний вісник*. 2012. № 6. С. 3–10.
- Лобузін К. В., Бодак О. П. Створення страхового фонду цифрових копій унікальних документів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2012. Вип. 15. С. 145–149.

- Любовець Н. Мемуари як складова електронних ресурсів бібліотек: світовий досвід та перспективи створення вітчизняного електронного ресурсу «Українська мемуаристика». *Українська біографістика*. 2013. Вип. 10. С. 417–430.
- Мовчан К. М., Бабіля М. В. Бібліотека – берегиня національної культурної пам'яті. Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (17–18 трав. 2017 р.) / голов. ред. Т. Д. Щербан. Мукачево, 2017. С. 100–101.
- Морозова Н. І. Усноісторичні дослідження – важлива складова діяльності бібліотеки. *Усноісторичні дослідження: сучасні тенденції, напрямки та перспективи*: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. 25–26 жовт., м. Вінниця / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, каф. історії і культури України ф-ту історії, етнології і права ВДПУ ім. М. Коцюбинського, Держ. архів Вінниц. обл., КВНЗ «Вінниц. акад. неперерв. освіти», Обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України, ГО «Асоц. б-к Вінниччини», ГО «Вінниц. іст. т-во». Вінниця, 2016. 160 с. URL: <https://cutt.ly/GtU0ovn> (дата звернення: 05.01.2020).
- Нагорна Л. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ : ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2012. 328 с.
- Половинчак Ю. М. Бібліотека в системі мережевих інтерактивних практик формування національної ідентичності : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 22 с.
- Половинчак Ю. Сучасна бібліотека як суб'єкт національного гуманітарного простору. *Вісник Книжкової палати*. 2018. № 9. С. 13–15.
- Попик В. Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : монографія. Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2013. 520 с.
- Солоіденко Г. І. Роль бібліотек у формуванні духовного потенціалу нації та збереженні культурної спадщини. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали четвертої міжнар. наук.-практ. конф., 25 жовт. 2012 р., Львів. Львів, 2012. С. 186–193.
- Столяров Ю. Устний документ. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2018. № 2. С. 24–35.
- Трегуб О. Історична пам'ять як засіб мобілізації національної свідомості. *Магістріум. Політичні студії*. 2008. Вип. 31. С. 25–29.
- Участь бібліотек у збереженні культурної спадщини та відновленні історичної пам'яті народу : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 7 листоп. 2019 р. / М-во культури, молоді та спорту України, Нац. іст. б-ка України, Нац. спілка краєзнавців України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв ; заг. ред. О. П. Реєнт, редкол.: А.В.Скорохватова, С.І.Смілянець, О.В.Михайлова, Т.В.Новальська, В.П.Кисельова; ред. Т. С. Кудласевич. Київ, 2019. 349 с.
- Шемаєв С. О. Створення бібліотечних музеїв: завдання та функції. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2012. Вип. 37. С. 113–120.
- Antze, P., Lambek, M. (Eds.). *Tense past : Cultural essays in trauma and memory*. New York, NY: Routledge, 2016. 272 p.
- Assmann J., Czaplicka J. *Collective Memory and Cultural Identity*. *New German Critique*. 1995. № 65. P. 125–133.
- Bernhard M. H., Kubik J. (Eds.). *Twenty Years After Communism: The Politics of Memory and Commemoration*. Oxford : Oxford University Press, 2014. 384 p.
- CULT1000 Cultural Identity & Memory. *Dublin Institute of Technology*. URL: <https://cutt.ly/qtU0hxc> (accessed: 05.01.2020).
- Cultural History, Memory and Identity. *University of Brighton. School of Humanities*. URL: <https://cutt.ly/DtU0kzo> (accessed: 05.01.2020).

- Dancs S. Information Seeking and/or Identity Seeking: Libraries as Sources of Cultural Identity. *Library Management*. 2018. Vol. 39, № 1/2. P. 12–20.
- Degtiareva A. I. Presentation of Library Local History Materials in the Internet as a Way of Preservation and Broadcasting of Them (on the Example of Websites Municipal Libraries of Tomsk Region). *Tomsk State University Journal of Cultural Studies and Art History*. 2015. № 2 (18). P. 102–111.
- Haigh M. Making Ukrainians in the Library: Language, Libraries, and National Identity. *Canadian Journal of Information and Library Science*. 2009. Vol. 33, Is. 3. P. 141–158.
- Halbwachs M. On Collective Memory / edited, translated, and with an introduction by Lewis A. Coser. Chicago : University of Chicago Press, 1992. 244 p.
- Hranchak T. What Do They Do and What Does It Mean: Identical Practices in the Socio-cultural Discourse of the Library of Congress. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*. 2018. № 1. C. 38–52.
- Identities and Cultures of Europe (M.Phil.). Trinity College Dublin, The University of Dublin. URL: <https://cutt.ly/KtU0zxn> (accessed: 05.01.2020).
- Identity. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://cutt.ly/ItU0cly> (accessed: 5.01.2020).
- Identity. *Merriam-Webster*. URL: <https://cutt.ly/ttU0vfy> (accessed: 5.01.2020).
- Identity. *Oxford Learner's Dictionaries* URL: <https://cutt.ly/Xt0Xze7> (accessed: 5.01.2020).
- In Country: The Vietnam War, 30 Years After. Library of Congress. 2005. URL: <https://www.loc.gov/item/webcast-3696/> (accessed: 06.01.2020).
- Jaramillo O., Marin-Agudelo S. A. Bibliographic heritage in public libraries: local memories and national identities. *Profesional de la Informacion*. 2014. Vol. 23, Is. 4. P. 425–432.
- McAdams D. P. What do we know when we know a person? *Journal of Personality*. 1995. Vol. 63, Is. 3. P. 365–396. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1995.tb00500.x> (accessed: 06.01.2020).
- The Memory Studies Association. URL: <https://cutt.ly/XtU0bBk> (accessed: 05.01.2020).
- Nascimento da Silveira F. J. Library, Memory and Social Identity. *Perspectiva sem Ciencia da Informacao*. 2010. Vol. 15, Is. 3. P. 67–86.
- Oral History in the Digital Age. URL: <https://cutt.ly/7t0X5QD> (accessed: 05.01.2020).
- Rodrigues M. Memory, heritage, national libraries and the construction of collective identity. *Em Questao*. 2015. Vol. 21, Is. 2. P. 243–262.
- Welburn W., Pitchford V., Alire C., Brown M., Downing K. E., Rivera A., Welburn J., Winston M. Memory, Authenticity and Cultural Identity: The Role of Library Programs, Services and Collections in Creating Community. 2009. URL: <https://cutt.ly/ntU0m3f> (accessed: 05.01.2020).

REFERENCES

- Berezovskyi, O. M. (2013). Instytut arkhivoznavstva Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho yak instytuttsiia pam'iaty [The Institute of Archives of Vernadsky National Library of Ukraine as an institution memory]. *Natsionalna ta istorychna pam'iat*, 8, 177–183 [in Ukrainian].
- Voskoboinikova-Huzieva, O. (2016). Sotsiokomunikatsiina diialnist providnykh bibliotek Ukrainy v novitnikh umovakh [The Socio-Communication Activites of Libraries of Ukraine in Latest Conditions]. *Bibliotechnyi visnyk*, 1, 12–17 [in Ukrainian].
- Herasymenko, L. S. (2011). Istorychna pam'iat v Ukraini: suchasnyi stan ta vyklyky maibutnoho [The historical memory in Ukraine: the present situation and future challenges]. *Natsionalna ta istorychna pam'iat*, 1, 116–134 [in Ukrainian].

- Hranchak, T. (2016). Sotsiokulturnyi dyskurs natsionalnykh bibliotek Ukrainy yak instrument formuvannya natsionalnoi pam'iaty [Socio-Cultural Discourse of National Libraries of Ukraine as a Tool of Formation of National Memory]. *Bibliotechnyi visnyk*, 6, 7–14 [in Ukrainian].
- Hranchak, T. (2015). Sotsiokulturnyi dyskurs rosiiskykh natsionalnykh bibliotek yak dzherelo vyznachennia priorytetnykh markeriv natsionalnoi pam'iaty [Socio-Cultural Discourse of the Russia's National Libraries as a Source to Determine the Priority of Modern Russia National Memory Markers]. *Bibliotechnyi visnyk*, 4, 14–22 [in Ukrainian].
- Dubrovina, L. A. (2016). Biblioteki v systemi instytutsii natsionalnoi pam'iaty Ukrainy ta natsionalnoi kulturnoi spadshchyny [Libraries within the System of the Institutions of National Memory of Ukraine and National Cultural Heritage]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy*, 20, 232–251 [in Ukrainian].
- Dubrovina, L., Kyrydon, A., & Matiash, I. (2017). Arkhivy, biblioteki, muzei – dzherelna osnova natsionalnoi pam'iaty, kulturnoi spadshchyny Ukrainy [Archives, Libraries and Museums – the Sources Base of the National Memory and Cultural Heritage of Ukraine]. *Bibliotechnyi visnyk*, 1, 3–10 [in Ukrainian].
- Zashkilniak, L. (2006–2007). Istorychna pam'iat ta istoriohrafia yak doslidnytske pole dlia intelektualnoi istorii [Historical Memory and Historiography as Research Field for Intellectual History]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 15, 855–862. <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/23/810Zashkilniak.pdf> [in Ukrainian].
- Kamlyk, I., & Bieliakova, T. (2015). Biblioteka yak berehynia natsionalnoi kulturnoi pam'iaty [The Library as a Preserver of National Cultural Memory]. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka*, 2, 18–19 [in Ukrainian].
- Karaman, T. I. (2018). Kulturna spadshchyna Ukrainy yak chynnyk formuvannya natsionalnoi samosvidomosti molodi (dosvid roboty biblioteki KMI NMetAU) [The Cultural Heritage of Ukraine as a Factor in the Formation of National Youth Consciousness (Experience of KMI NMetAU Library)]. In *Biblioteka zakladu vyshchoi osvity v umovakh transformatsiinykh zmin: vidkryta nauka, vidkrytyi dostup, tsyfrova pedahohika [Higher Education Library in Transformational Changes: Open Science, Open Access, Digital Pedagogy]*, Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (pp. 71–74). PNU imeni V. H. Korolenka [in Ukrainian].
- Kyrydon, A. M. (2017). Studii pam'iaty u suchasni humanitarystytsi: istoriia stanovlennia [Memory Studies in Modern Humanities: Background History]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 4, 150–161 [in Ukrainian].
- Kovalchuk, H. (2010). Diialnist bibliotek zi zberezhennia natsionalnoi dokumentalnoi spadshchyny: problemy kooperatsii [Library Activities for the Conservation of National Documentary Heritage: Problems of Cooperation]. *Bibliotechna planeta*, 3, 9–11 [in Ukrainian].
- Kovalchuk, H. I. (2004). Knyzhkovi pam'iatky (ridkisni ta tsinni knyzhky) v bibliotechnykh fondakh [Rare Books (Rare and Valuable Books) in Library Funds]. NBUV [in Ukrainian].
- Kovalchuk, H. (2012). Chy potrebn Ukraini Derzhavnyi reiestr knyzhkovykh pam'iatok? [Does Ukraine need a State Register of Rare Books?]. *Bibliotechnyi visnyk*, 6, 3–10 [in Ukrainian].
- Lobuzina, K. V., & Bodak, O. P. (2012). Stvorennia strakhovoho fondu tsyfrovyykh kopii unikalnykh dokumentiv Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Creation of an Insurance Fund of Digital Copies of Unique Documents of the Vernadsky National Library of Ukraine]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy*, 15, 145–149 [in Ukrainian].
- Liubovets, N. (2013). Memuary yak skladova elektronnykh resursiv bibliotek: svitovyi dosvid ta perspektyvy stvorennia vitchyznianoho elektronnoho resursu "Ukrainska memuarystyka" [Memoirs as a Component of Electronic Resources in Libraries: World Experience and Prospects for Creating a Domestic Electronic Resource "Ukrainian Memoirs"]. *Biographistica Ukrainica*, 10, 417–430 [in Ukrainian].

- Movchan, K. M., & Babilia, M. V. (2017). Biblioteka – berehynia natsionalnoi kulturnoi pam'iaty [The Library is a Preserver of National Cultural Memory]. In *Suchasni tendentsii rozvytku nauky i osvity v umovakh pohlyblennia yevrointehratsiinykh protsesiv [Modern Tendencies of Development of Science and Education in Conditions of Deepening of European Integration Processes]*, Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (pp. 100–101). RVV MDU [in Ukrainian].
- Morozova, N. I. (2016). Usnoistorychni doslidzhennia – vazhlyva skladova diialnosti biblioteki [Oral history research is an important component of the library's activities]. In *Usnoistorychni doslidzhennia: suchasni tendentsii, napriamky ta perspektyvy [Oral history research is an important component of library activity]*, Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference. Vinnytskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. M. Kotsiubynskoho. <https://cutt.ly/Ft05IR2> [in Ukrainian].
- Nahorna, L. (2012). *Historical memory: theories, discourses, reflections [Historical memory: theories, discourses, reflections]*. IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Polovynchak, Yu. M. (2019). *Biblioteka v systemi merezhevykh interaktyvnykh praktyk formuvannia natsionalnoi identychnosti [Library in the system of online construction of national identity practices]*. (Extended abstract of Doctor's thesis). Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [in Ukrainian].
- Polovynchak, Yu. (2018). Suchasna biblioteka yak subiekt natsionalnogo humanitarnoho prostoru [Modern Library as a Subject of National Humanitarian Space]. *Bulletin of the Book Chamber*, 9, 13–15 [in Ukrainian].
- Popyk, V. (2013). *Resursy dovidkovoï biohrafichnoi informatsii: istorychni dosvid formuvannia, suchasni stan, problemy ta perspektyvy rozvytku [Resources for Background Biographical Information: Historical Formation Experience, Current Status, Problems and Prospects for Development]*. [Monograph]. Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [in Ukrainian].
- Soloidenko, H. I. (2012). Rol bibliotek u formuvanni dukhovnogo potentsialu natsii ta zberezheni kulturnoi spadshchyny [The Role of Libraries in Shaping the Spiritual Potential of the Nation and Preserving Cultural Heritage]. In *Suchasni problemy diialnosti biblioteki v umovakh informatsiynoho suspilstva [Modern problems of library activity in the conditions of information society]*, Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference (pp. 186–193). Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki [in Ukrainian].
- Stolyarov, Yu. (2018). Ustnyi document [Spoken document]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 2, 24–35 [in Russian].
- Trehub, O. (2008). Istorychna pam'iat yak zasib mobilizatsii natsionalnoi svidomosti [Historical Memory as a Means of Mobilizing National Consciousness]. *Mahistrum. Politychni studii*, 31, 25–29 [in Ukrainian].
- Reient, O. P., Skorokhvatova, A. V., Smilianets, S. I., Mykhailova, O. V., Novalska T. V., Kyselova, V. P., & Kudlasevych T. S. (Eds.). (2019). *Uchast bibliotek u zberezheni kulturnoi spadshchyny ta vidnovlenni istorychnoi pam'iaty narodu [The participation of libraries in preserving cultural heritage and restoring the historical memory of the people]*, Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Natsionalna istorychna biblioteka Ukrainy [in Ukrainian].
- Shemaiev, S. O. (2012). Stvorennia bibliotechnykh muzeiv: zavdannia ta funktsii [Creating Library Museums: Tasks and Functions]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 37, 113–120 [in Ukrainian].
- Antze, P., & Lambek, M. (Eds.). (2016). *Tense past: Cultural essays in trauma and memory*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315022222> [in English].
- Assmann, J., & Czaplicka, J. (1995). Collective Memory and Cultural Identity. *New German Critique*, 65, 125–133 [in English].

- Bernhard, M. H., & Kubik, J. (Eds). (2014). *Twenty Years After Communism: The Politics of Memory and Commemoration*. Oxford University Press [in English].
- Dublin Institute of Technology. (n. d.). CULT1000 Cultural Identity & Memory. Retrieved January 5, 2020, from <https://cutt.ly/Syealcs> [in English].
- University of Brighton. School of Humanities. (n. d.). Cultural History, Memory and Identity. Retrieved January 5, 2020, from <https://cutt.ly/Dt05WBo> [in English].
- Dancs, S. (2018). Information Seeking and/or Identity Seeking: Libraries as Sources of Cultural Identity. *Library Management*, 39 (1/2), 12–20. <https://doi.org/10.1108/LM-03-2017-0034> [in English].
- Degtiareva, A. I. (2015). Presentation of Library Local History Materials in the Internet as a Way of Preservation and Broadcasting of Them (on the Example of Websites Municipal Libraries of Tomsk Region). *Tomsk State University Journal of Cultural Studies and Art History*, 2(18), 102–111. <https://doi.org/10.17223/22220836/18/14> [in English].
- Haigh, M. (2009). Making Ukrainians in the Library: Language, Libraries, and National Identity. *Canadian Journal of Information and Library Science*, 33(3), 141–158 [in English].
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. University of Chicago Press [in English].
- Hranchak, T. (2018). What Do They Do and What Does It Mean: Identical Practices in the Socio-cultural Discourse of the Library of Congress. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 1, 38–52 [in English].
- Trinity College Dublin, The University of Dublin. (n. d.). Identities and Cultures of Europe (M. Phil.). Retrieved January 5, 2020, from <https://cutt.ly/3t05ph7> [in English].
- Cambridge Dictionary. (n. d.). Identity. In [Dictionary.cambridge.org](https://dictionary.cambridge.org). Retrieved January 5, 2020, from <https://cutt.ly/wyqbqhg> [in English].
- Merriam-Webster. (n. d.). Identity. In Merriam-Webster.com dictionary. Retrieved January 5, 2020, from <https://cutt.ly/It05csi> [in English].
- Oxford Learner's Dictionaries. (n. d.). Identity. In [Oxfordlearnersdictionaries.com](https://oxfordlearnersdictionaries.com). Retrieved January 5, 2020, from <https://cutt.ly/Xt0Xze7> [in English].
- Library of Congress. (2005). In Country: The Vietnam War, 30 Years After. <https://www.loc.gov/item/webcast-3696/> [in English].
- Jaramillo, O., & Marin-Agudelo, S. A. (2014). Bibliographic heritage in public libraries: local memories and national identities. *Profesional de la Informacion*, 23(4), 425–432 [in English].
- McAdams, D. P. (1995). What do we know when we know a person? *Journal of Personality*, 63(3), 365–396. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1995.tb00500.x> [in English].
- The Memory Studies Association. (n. d.). Retrieved January 5, 2020, from <https://cutt.ly/VyqvVeq> [in English].
- Nascimento da Silveira, F. J. (2010). Library, Memory and Social Identity. *Perspectiva sem Ciencia da Informacao*, 15(3), 67–86 [in English].
- Oral History in the Digital Age. (n. d.). Retrieved January 5, 2020, from <https://cutt.ly/7t0X5QD> [in English].
- Rodrigues, M. (2015). Memory, heritage, national libraries and the construction of collective identity. *Em Questao*, 21(2), 243–262 [in English].
- Welburn, W., Pitchford, V., Alire C., Brown, M., Downing, K. E., Rivera, A., Welburn, J., & Winston, M. (2009). Memory, Authenticity and Cultural Identity: The Role of Library Programs, Services and Collections in Creating Community. <https://cutt.ly/Kt051Og> [in English].

UDC 002:001.891]:351.853

Tetiana Hranchak,

*Senior Research Fellows of the Department for
the Intellectual Property Protection at the National
Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky,
Dr. Hab. in Social Communications, Professor
(Kyiv, Ukraine)*

e-mail: granchakt@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7854-580X>

LIBRARIES PARTICIPATION IN THE IMPLEMENTATION OF THE POLITICS OF MEMORY: THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS

The article is devoted to the substantiation of the urgency of separation of the memorial direction in library research and development of library activity, connected with realization of the memory policy, the introduction of the appropriate course in the program of training of future specialists of library business.

Emphasis is focused on increasing of scientific attention to the study of historical memory, especially culture memory and identity in the context of the transition to the information society, highlighting the organizational design of this research area in the form of appropriate research centres and the Memory Studies Association. Within the framework of the structural-functional method and from the standpoint of the connection between the concepts of “collective memory”, “historical memory”, “cultural memory”, there has been stated libraries participation in the formation and preservation different kinds of social memory through the realization of such essential functions of libraries as memorial, cumulative, informational and communicative. The relevance of the intensification of research into the memory studies within the framework of librarianship is substantiated. Prospective directions of interaction between the Ukrainian Library Association and the Ukrainian Institute of National Memory are offered with the aim of comprehensively uncovering commemorative potential of libraries and their more active involvement in the implementation of memory policy.

The foreign experience of organizing relevant interdisciplinary programs and training courses for the preparation of master’s students has been revealed. The orientational structure of the course “Culture, memory, identity” for students of master’s level of specialty 029 “Information, library and archives” is offered, the study of which will allow students to analyze, identify, describe the processes of constructing of historical memory and cultural identity, critically to comprehend relevant scientific texts, to identify and critically evaluate approaches to the implementation of memory policies and preservation of spiritual heritage in Ukraine and abroad, to develop effective approaches to memory policy within the library practices.

Keywords: library, politics of memory, historical memory, cultural memory, collective memory, identity, library activity, library education.